

INFLYATSIYA JARAYONLARI VA AHOLI TURMUSH DARAJASIGA TA'SIRINI TAHLIL QILISH

Muallif: Mirzaaliyev Abdumannop Abdumutallib o'g'li

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Iqtisodiyot yo'nalishi 23-02 guruh talabasi

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada inflyatsiya jarayonlari, uning kelib chiqish sabablari va aholi turmush darajasiga ko'rsatadigan ta'siri ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Inflyatsiya iqtisodiyotda narxlarning umumiy oshishi bilan bog'liq bo'lib, aholining real daromadlari kamayishiga, xarid qobiliyatining pasayishiga hamda ijtimoiy farovonlik darajasiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Maqolada inflyatsiyaning asosiy turlari - talab inflyatsiyasi, xarajat inflyatsiyasi va pul massasi bilan bog'liq inflyatsiya jarayonlari yoritib beriladi. Shuningdek, inflyatsiya sharoitida aholining turmush darajasini barqarorlashtirish, ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish va davlat tomonidan olib borilayotgan monetar siyosatning ahamiyati ko'rib chiqiladi. O'zbekistonda so'nggi yillarda inflyatsiyani jilovlash bo'yicha amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar, Markaziy bankning pul-kredit siyosati va narxlar barqarorligini ta'minlash choralari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari inflyatsiya darajasini nazorat qilish iqtisodiy barqarorlik va aholi farovonligini oshirishda muhim omil ekanligini ko'rsatadi.

KALIT SO'ZLAR: Inflyatsiya, Narxlar oshishi, Real daromad, Xarid qobiliyati, Pul-kredit siyosati, Markaziy bank, Turmush darajasi, Iqtisodiy barqarorlik

KIRISH. Bugungi kunda inflyatsiya jarayonlari barcha mamlakatlar iqtisodiyotida uchraydigan muhim makroiqtisodiy hodisalardan biri hisoblanadi. Inflyatsiya – bu narxlarning umumiy darajada oshib borishi natijasida pulning qadrsizlanishi jarayonidir. Ushbu jarayon iqtisodiy barqarorlikka, ishlab chiqarish hajmiga va eng asosiysi, aholining turmush darajasiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Inflyatsiya sharoitida aholi daromadlari o'zgarmagan taqdirda ham ularning real xarid qobiliyati pasayib, kundalik ehtiyojlarni qondirish qiyinlashadi.

Inflyatsiyaning kelib chiqish sabablari turlicha bo'lishi mumkin. Jumladan, bozor talabining ortishi, ishlab chiqarish xarajatlarining ko'payishi, pul massasining haddan tashqari oshishi hamda tashqi iqtisodiy omillar inflyatsiyani kuchaytiradi. Inflyatsiya jarayonlari uzoq davom etgan taqdirda, aholining ijtimoiy ahvoli yomonlashib, kambag'allik darajasi ortishi mumkin. Shuning uchun ham inflyatsiyani nazorat qilish va narxlar barqarorligini ta'minlash davlat iqtisodiy siyosatining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda ham so'nggi yillarda inflyatsiya darajasini pasaytirish, aholi farovonligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan pul-kredit siyosati, narxlar oshishini jilovlash bo'yicha chora-tadbirlar hamda ijtimoiy himoya dasturlari inflyatsiyaning salbiy oqibatlarini kamaytirishga xizmat qilmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi inflyatsiya jarayonlarini tahlil qilish, uning aholi turmush darajasiga ta'sirini o'rganish hamda inflyatsiyani boshqarish bo'yicha samarali iqtisodiy choralarni yoritib berishdan iborat.

ASOSIY QISM. Inflyatsiya iqtisodiyotda eng muhim makroiqtisodiy ko'rsatkichlardan biri bo'lib, narxlar umumiy darajasining uzluksiz oshib borishi jarayonini anglatadi. Inflyatsiya nafaqat iqtisodiy barqarorlikka, balki aholi turmush darajasiga ham bevosita ta'sir ko'rsatadi. Narxlarning oshishi aholining real

daromadlarini kamaytiradi, xarid qobiliyatini pasaytiradi hamda ijtimoiy tengsizlikni kuchaytirishi mumkin. Shu sababli inflyatsiya jarayonlarini chuqur tahlil qilish va uning salbiy oqibatlarini kamaytirish har bir davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor vazifalaridan biridir.

Inflyatsiya jarayonlarining kelib chiqishiga sabab bo'luvchi omillar turlicha bo'lishi mumkin. Iqtisodiy adabiyotlarda inflyatsiyaning asosiy turlari talab inflyatsiyasi va xarajat inflyatsiyasi sifatida ko'rsatiladi. Talab inflyatsiyasi aholining iste'mol talabi ortib, ishlab chiqarish hajmi bunga mos ravishda oshmagan sharoitda yuzaga keladi. Natijada bozorda tovar va xizmatlarga talab kuchayib, narxlar ko'tariladi. Xarajat inflyatsiyasi esa ishlab chiqarish xarajatlarining ortishi bilan bog'liq bo'lib, xomashyo narxlarining oshishi, energiya resurslari qimmatlashuvi yoki ish haqi ko'tarilishi natijasida yuzaga keladi.

Inflyatsiyaning yana bir muhim sababi pul massasining haddan tashqari ko'payishidir. Agar muomaladagi pul miqdori ishlab chiqarilgan mahsulot va xizmatlar hajmiga nisbatan ortib ketsa, pulning qadrsizlanishi yuz beradi. Bu holatda aholining qo'lida ko'proq pul bo'lsa-da, ularning xarid imkoniyati kamayadi. Shuning uchun Markaziy banklar pul-kredit siyosati orqali inflyatsiyani nazorat qilishga harakat qiladi.

Inflyatsiyaning aholi turmush darajasiga ta'siri juda katta. Eng avvalo, narxlarning oshishi aholi real daromadlarini pasaytiradi. Masalan, ish haqi yoki pensiya miqdori o'zgarmagan sharoitda oziq-ovqat, kiyim-kechak va kommunal xizmatlar narxining oshishi aholining kundalik ehtiyojlarini qondirishini qiyinlashtiradi. Bu esa kambag'allik darajasining ortishiga olib kelishi mumkin. Ayniqsa, past daromadli qatlam inflyatsiyadan eng ko'p zarar ko'radi.

Bundan tashqari, inflyatsiya jamg'armalarning qadrsizlanishiga sabab bo'ladi. Aholining banklarda saqlayotgan mablag'lari yoki uyda yig'ib qo'ygan pullari inflyatsiya ta'sirida o'z qiymatini yo'qotadi. Shu bois odamlar ko'pincha o'z

mablag'larini ko'chmas mulk, xorijiy valuta yoki boshqa aktivlarga yo'naltirishga harakat qiladi. Bu esa moliyaviy bozorlarda beqarorlikni yuzaga keltirishi mumkin.

Inflyatsiya iqtisodiy o'sishga ham salbiy ta'sir ko'rsatadi. Yuqori inflyatsiya sharoitida korxonalar ishlab chiqarish rejalashtirishda qiyinchilikka duch keladi, investitsiya jarayonlari sekinlashadi va iqtisodiyotda ishonchsizlik kuchayadi. Narxlarning tez-tez o'zgarishi biznes muhitini murakkablashtirib, tadbirkorlik faoliyatini cheklashi mumkin.

O'zbekistonda ham inflyatsiya jarayonlari iqtisodiy siyosatning muhim masalalaridan biri hisoblanadi. So'nggi yillarda mamlakatda iqtisodiy liberallashtirish, valyuta bozorining erkinlashtirilishi va narxlarning bozor tamoyillariga moslashuvi inflyatsiya darajasiga ta'sir ko'rsatdi. Shu sababli Markaziy bank tomonidan inflyatsion targetlash siyosati joriy etilib, narxlar barqarorligini ta'minlash bo'yicha chora-tadbirlar kuchaytirildi.

Davlat tomonidan aholini inflyatsiyaning salbiy oqibatlaridan himoya qilish maqsadida ijtimoiy dasturlar amalga oshirilmoqda. Pensiya va nafaqa miqdorlarini oshirish, kam ta'minlangan oilalarni qo'llab-quvvatlash, subsidiyalar ajratish kabi chora-tadbirlar aholi turmush darajasini saqlab qolishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, inflyatsiya jarayonlari iqtisodiy barqarorlik va aholi farovonligiga bevosita ta'sir ko'rsatadigan murakkab hodisadir. Uni nazorat qilish uchun pul-kredit siyosatini samarali yuritish, ishlab chiqarishni kengaytirish, bozor mexanizmlarini takomillashtirish va ijtimoiy himoya tizimini kuchaytirish zarurdir.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, inflyatsiya iqtisodiyotda narxlar umumiy darajasining oshishi bilan bog'liq bo'lib, u aholi turmush darajasiga kuchli ta'sir ko'rsatadi. Inflyatsiya sharoitida aholining real daromadlari kamayadi, xarid qobiliyati pasayadi va kundalik ehtiyojlarni qondirish qiyinlashadi. Ayniqsa, past

daromadli qatlam uchun inflyatsiya eng katta iqtisodiy muammolardan biri bo'lib qoladi.

Inflyatsiya jarayonlarining kelib chiqish sabablari talabning ortishi, ishlab chiqarish xarajatlarining ko'payishi, pul massasining haddan tashqari oshishi hamda tashqi iqtisodiy omillar bilan izohlanadi. Yuqori inflyatsiya nafaqat aholi farovonligini pasaytiradi, balki jamg'armalarning qadsizlanishiga, investitsiya jarayonlarining sekinlashuviga va iqtisodiy beqarorlikning kuchayishiga olib keladi.

O'zbekistonda inflyatsiyani jilovlash va narxlar barqarorligini ta'minlash bo'yicha Markaziy bank tomonidan pul-kredit siyosati amalga oshirilmoqda. Inflyatsion targetlash tizimi, foiz stavkalarini tartibga solish va pul massasini nazorat qilish kabi choralar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, davlat tomonidan aholini ijtimoiy himoya qilish, pensiya va nafaqalarni oshirish, subsidiyalar ajratish kabi chora-tadbirlar inflyatsiyaning salbiy oqibatlarini kamaytirishga xizmat qiladi.

Kelajakda inflyatsiyani pasaytirish va aholi turmush darajasini oshirish uchun ishlab chiqarish hajmini kengaytirish, ichki bozorni to'ldirish, raqobat muhitini kuchaytirish hamda iqtisodiy islohotlarni davom ettirish zarurdir. Shuningdek, aholining moliyaviy savodxonligini oshirish va iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash inflyatsiya muammosini hal etishda muhim omil bo'lib qoladi.

Umuman olganda, inflyatsiyani nazorat qilish va barqaror narxlar muhitini yaratish mamlakat iqtisodiy taraqqiyoti hamda aholi farovonligini ta'minlashning asosiy shartlaridan biridir.

ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Blanchard O. Macroeconomics. 7-edition. London: Pearson Education, 2017. 210-245-betlar.

2.O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki. Pul-kredit siyosati va inflyatsiya sharhi. Toshkent, 2022. 15-40-betlar.

3.Karimov A. Makroiqtisodiyot asoslari. Toshkent: Iqtisodiyot nashriyoti, 2021. 135-170-betlar.

4.Abdurahmonov Q. Iqtisodiy nazariya. Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. 250-280-betlar.

5.World Bank. Global Economic Prospects Report. Washington DC, 2021. 75-110-betlar.

6.UNDP. Inflation and Living Standards in Developing Countries. New York, 2020. 40-65-betlar.